

**Eva Mârza, *DIN ISTORIA TIPARULUI ROMÂNESC.*
TIPOGRAFIA DE LA ALBA-IULIA, 1577-1702,
Editura Imago, Sibiu, 1998, 218 p. cu ilustrații**

Doamna Eva Mârza este o pasionată cercetătoare a cărții vechi, binecunoscută specialiștilor în domeniu din întreaga țară. Între descoperirile ce-au impus-o atenției, aș menționa celebrul fragment de 2 file (unicul din țară, păstrat în prezent la Biblioteca Episcopiei ortodoxe de Alba-Iulia) din *Tetraevangelul slavo-român de la Sibiu (1551-1553)*, cea de-a doua tipăritură în limba română a tipografului Filip Moldoveanul.

De data aceasta, prin prezentul volum, Eva Mârza va trezi interesul celor preocupați de istoria cărții și tiparului din România; ea ne pune la dispoziție o istorie a tipografiei mitropolitane de la Alba-Iulia. Cronologic, ne prezintă etapele de dezvoltare, între anii 1577-1702, reluând și sistematizând cercetările întreprinse, începând cu primele decenii ale secolului al XIX-lea și până la zi. Concluziile definitive sunt considerate de autoare ca premature întrucât o serie întreagă de goluri își așteaptă rezolvarea în depistarea de noi informații de arhive (de pildă: date insuficiente cu privire la biografia și activitatea unor tipografi, numele gravurilor, în multe cazuri, sunt necunoscute).

Cum se întâmplă deseori în cercetare, autoarea și-a propus, inițial, să scrie un studiu despre tipografia românească de la Alba-Iulia, dar tot cercetând și informându-se s-a trezit, la un moment dat, cu material pentru o carte.

Desfășurându-se sub semnul Reformei, a prozelitismului calvin și catolic, activitatea tipografică a excelat prin tipărirea de cărți în limba română. Cauze politice și religioase au determinat itinerarea vremelnică a tipografiei mitropolitane în satul Presaca, de pe Valea Ampoiului, în cetatea Sas-Sebeș și în Sibiu. Cronologic, cu întreruperi, ni se prezintă: activitatea tipografilor Lorinț (ucenicul lui Coresi), în perioada 1577-1580, și Popa Dobre (venit din Țara Românească, la îndemnul domnului Matei Basarab), între anii 1639-1642; urmează perioada princiară a tipografiei, sub patronajul mitropolitului Simion Ștefan (1648-1656) și a protopopului Ioan Zoba din Vinț (1683-1689). Ca și în cazul predecesorilor, "Cărțile îngrijite de Zoba subscriu, în același timp la țelurile Reformei, ca și la interesele naționale ale românilor" (p. 67). În ultima etapă a activității sale

(1695-1702), tipografia a funcționat sub patronajul mitropoliților uniți cu Roma: Teofil și Atanasie Anghel și cu participarea excepțională a tipografului muntean Mihai al lui Ștefan (Iștvanovici), trimis de voievodul Constantin Brâncoveanu.

Cu o minuțiozitate exemplară, în cadrul fiecărei etape, autoarea ne prezintă toate producțiile tipografice cunoscute (inclusiv cele atestate documentar) cu precizările necesare: foaia de titlu, tipografia, gravorii, purtătorii de grijă, traducătorii, ilustrația, ornamentica, numărul de file, observații cu privire la conținut, sursele folosite, diferențele dintre exemplare, eventuale curiozități tehnice, numărul de exemplare cunoscut.

Dintre cărțile descrise, amintim: *Noul Testament*, Bălgrad, 1648, monumentală operă, al cărei editor științific și patron spiritual i-a fost mitropolitul Simion Ștefan; *Sicriul de aur*, Sebeș, 1683, prima apariție tipografică românească cu un astfel de conținut (cuprinde predici la morții de toate vârstele), Ioan Zoba din Vinț fiind autorul și îngrijitorul ediției; *Bucoavna și Chiriadromionul*, Belgrad, 1699, tipărite și editate de Mihai Iștvanovici. Avem a face cu primul abecedar românesc cunoscut și cu o culegere de cazanii ce are la bază tipăriurile și manuscrisele moldovenești și muntenesti cunoscute

Așadar, singura tipografie românească din Transilvania secolului al XVII-lea a oferit cititorilor carte de calitate, variată prin conținut, care nu i-a convertit pe români la calvinism ci, dimpotrivă, "a circulat în toată Transilvania, a pătruns și în Moldova și Muntenia, contribuind la unificarea limbii și la formarea unei limbi literare românești" (p. 116). Abia *Pâinea pruncilor*, 1702 (un catehism catolic, destinat copiilor români greco-catolici), ultima carte tipărită la Alba-Iulia, devine prima carte destinată ritului unit cu Roma, prin conținutul său prevestind activitatea viitoare a tipografiei unite din Blaj, ce va folosi și o parte din utilajul tipografiei bălgrădene.

De o deosebită importanță sunt cele 60 de planșe din *Anexă* (p. 157-216), reprezentând foi de titlu, ilustrații, frontispicii, vinete, inițiale ornate, ornamente tipografice, atât de necesare pentru diferite comparații, pentru identificarea exemplarelor incomplete. Explicațiile necesare sunt cuprinse în *Repertoriul materialului iconografic* (și în traducere germană) (p. 137-144).

Volumul mai cuprinde și un util rezumat în limba germană (p. 133-136).

Fără îndoială, cartea de față va deveni un titlu de referință în cadrul bibliografiei de specialitate și un model pentru cercetări viitoare.

Olimpia Mitric